

Соловей Ю. О. Механізм забезпечення ефективного контролю як стратегії державного управління закладами дошкільної освіти в Україні / Ю. О. Соловей // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – № 6. – С. 75-79

УДК 373.2:351.851](477)

Соловей Юлія Олександрівна
аспірант кафедри дошкільної освіти
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО КОНТРОЛЮ ЯК СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто основні положення й твердження науковців, які стоять у витоків проблеми забезпечення ефективного системного процесу контролюючих дій за діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні. Здійснено аналіз особливостей системи забезпечення механізму ефективного контролю в управлінні закладами дошкільної освіти. Встановлено, що необхідною умовою при здійсненні контролюючих функцій виступає взаємодія органів державної влади з керівництвом закладу дошкільної освіти та громадськістю. Проведено теоретичний аналіз інформативних джерел та з'ясовано, що механізм контролю є системним процесом організації контролюючих дій, який виступає сукупністю послідовних кроків, що використовується органами управління освітою для проведення ефективного державного контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні.

Визначено, елементи, які має включати механізм державного контролю в системі дошкільної освіти (мотивація, організація, дотримання правових норм). Обґрунтовано механізм ефективного контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти. Проаналізовані літературні джерела та установлено, що законодавством визначено терміни та строки проведення державного контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти. З'ясовано, що механізм державного контролю включає в себе процеси, процедури, технології, узаємодії, що відбуваються під час проведення перевірки закладу дошкільної освіти і виражається у двох видах (зовнішній та внутрішній). Виокремлено перелік

питань, які є актуальними при перевірці закладу дошкільної освіти. Установлено, що порушена проблема у вітчизняній теорії та практиці управління освітою є не достатньо вивченою. З'ясовано, що поза увагою науковців залишається цілісна характеристика методичних та організаційних основ механізму здійснення ефективного контролю в галузі дошкільної освіти, що значно ускладнює сучасне наукове обґрунтування основних засад механізму державного контролю в управлінні закладами дошкільної освіти. Виявлено, що контроль буде ефективним лише тоді, коли уповноважені члени органів управління освітою при перевірці діяльності закладів дошкільної освіти чітко будуть дотримуватися правил, нормативних актів, законів, положень, алгоритму дій та принципів. На рівні перспектив подальшого дослідження даної проблеми виокремлено роботу з детального вивчення зарубіжного досвіду системи забезпечення механізму ефективного контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти в теорії та практиці управління освітою.

Ключові слова: контроль, контролюючі дії, діяльність, заклад дошкільної освіти, управління, механізм, процес, система, освіта, стратегія, держава.

Постановка проблеми. Ускладнення процесів у соціальній, економічній і політичній сферах суспільного розвитку супроводжуються розбудовою української державності, де велика роль надається механізму держави, який має бути структурований на засадах організованості, чіткості та узгодженої взаємодії всіх його елементів [11, с. 225]. Для забезпечення ефективного контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти (ЗДО) необхідною умовою є взаємодія органів державної влади з керівництвом ЗДО та громадськістю, а також, відповідно, формування сталого механізму державного управління. Концептуально механізм державного управління взаємодією органів державної влади з керівництвом ЗДО та громадянським суспільством безпосередньо включає «механізм управління».

Практика державного управління в галузі дошкільної освіти взаємодією органів державної влади з керівництвом ЗДО та громадськості неможлива без осмислення теоретичних засад механізмів державного управління [12, с. 311].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ефективності контролю, покращенні умов контролю приділили увагу такі науковці як

В. Авер'янов, О. Андрійко, Л. Кабаніна, В. Кремінь, О. Мармаза, М. Набок, А. Панченко, В. Сластьонін, О. Сушинський, Н. Толтолуцький, Т. Шамова, О. Янко та інші. Ґрунтовне дослідження механізму контролю як стратегії державного управління здійснили у своїх працях А. Гладішев, Я. Клейнер, О. Федорчака, Л. Юзько та інші науковці.

Мета статті – схарактеризувати механізм забезпечення ефективного контролю як стратегії державного управління закладами дошкільної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Нині, в управлінні закладом дошкільної освіти усе більшої актуальності набуває питання проведення досконалої системи контролюючих дій, що спрямовані на діяльність дошкільної установи. Проконтролювати – означає проаналізувати якісний стан об'єкта, кінцевий результат діяльності. Для працівників закладів дошкільної освіти особливе значення має проблема управління якістю освіти, забезпечення особистісно-орієнтованого підходу освітнього процесу в ЗДО [13, с. 4].

Варто відзначити, що питання ефективності контролю в дошкільній освіті набуває особливої актуальності на етапі становлення незалежності України, коли було розподілено основні функціональні обов'язки між органами управління освітою [8, с. 20]. При цьому контроль є необхідною та неупередженою функцією управління, від ефективності якої залежить якість і показник розвитку закладу дошкільної освіти [7, с. 262].

Слід зауважити, що у енциклопедії освіти В. Кремінь [5] відзначає, що контроль за діяльністю ЗДО буде ефективним лише тоді, коли уповноважений орган управління освітою чітко визначить специфіку роботи об'єкту управління, виділить основну інформацію для прийняття управлінського рішення, окреслить механізми реалізації даного рішення та корекцію подій, що відхиляються [5, с. 944].

Для забезпечення ефективності контролю його функції рівномірно розподілені між різними рівнями управління: завідувачі закладами дошкільної освіти реалізують контроль за педагогічними працівниками; інспектори районних (міських) відділів освіти ревізують завідувачів і методистів ЗДО; інспектори обласних відділів освіти перевіряють роботу районних (міських) відділів освіти; інспектори МОН досліджують діяльність обласних відділів з певної проблеми [9, с. 9].

Організація контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти чітко визначена законодавчими документами, у яких прописані завдання та особливості діяльності. На нашу думку, такий чіткий перелік завдань, обов'язків і осіб, які здійснюють цю діяльність і гарантує ефективний контроль, який, у свою чергу, забезпечує гармонійний розвиток, виховання та безпеку для дітей.

На думку науковця Я. Клейнера [3], механізм контролю може включати більше десяти «елементів» – це цілі, управлінський процес, систему управління й управлінських відносин, кадри, ресурси, методи, принципи, закони і закономірності, критерії, соціальні й правові норми, способи визначення цілей, органи і зміст управління [3, с. 340].

Натомість, вчений А. Гладишев [1] зазначає, що механізм контролю є системним процесом організації контролюючих дій, де мають взаємодіяти методи та принципи контролю, що і забезпечують ефективність дотримання цілей управління [1, с. 265].

Механізм державного контролю в системі дошкільної освіти, на думку дослідника О. Федорчака [2, с. 38–39], має включати в себе елементи, які забезпечать його ефективне проведення, а саме:

– мотивація (соціальні, економічні та командні стимули, які використовує влада для спонукання ефективної роботи інспекторів при перевірці ЗДО);

- організація (цілі, завдання, методи, принципи, види контролю);
- дотримання правових норм при організації перевірки закладів дошкільної освіти.

Проведений нами аналіз літературних джерел підтверджує, що механізм контролю виступає сукупністю послідовних дій, що здійснюється органами управління освітою для проведення ефективного державного контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти в Україні. У контексті зазначеного вище, слід зауважити, що перш ніж визначити механізм ефективного контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти, спочатку слід розглянути цілі такої системи:

- професійні вимоги (комісія, яка проводить контролюючі дії повинна в повному обсязі дотримуватися принципів проведення перевірки діяльності ЗДО, принципів порядності, об'єктивності, конфіденційності та професійної поведінки);

- навички і компетентність (персонал, який проводить перевірку закладу дошкільної освіти, повинен бути компетентним у різних питаннях галузі дошкільної освіти і володіти навичками, що необхідні для роботи при перевірці);

- доручення роботи (контролюючі дії повинні здійснювати особи з досвідом роботи, а розподіл між ними повноважень із кожного виду роботи повинно носити чіткі критерії відбору осіб для кожного виду роботи);

- консультування (у разі необхідності, представник органу управління освітою має обов'язково проконсультуватися в більш досвідченого фахівця);

- моніторинг (систематичне відстеження діяльності ЗДО з метою правильної та своєчасної оцінки його роботи) [6, с. 44–46].

Проведений у ході дослідження огляд і вивчення інформативних джерел дозволило обґрунтувати механізм ефективного контролю за діяльністю ЗДО:

- складання плану проведення перевірки (за рік до проведення перевірки), що затверджується належним наказом;
- доведення до відома затвердженого плану дій комісії до колективу і батьківської громадськості ЗДО (за рік до проведення перевірки);
- створення комісії, у склад якої входять працівники органу місцевого управління освітою, педагоги з інших дошкільних установ, представники громадських організацій, профспілок;
- засідання комісії, під час якого відбувається розподіл обов'язків між членами комісії та складання робочої програми;
- затвердження робочої програми керівником органу управління освітою;
- ознайомлення завідувача закладу дошкільної освіти із затвердженою робочою програмою;
- безпосереднє проведення перевірки діяльності закладу дошкільної освіти у відповідності до робочої програми;
- засідання комісії, на якому оголошуються висновки проведеної перевірки і складається загальний висновок проведеної роботи;
- заперечення, побажання завідуючого закладом дошкільної освіти, що також відбувається на засіданні;
- аргументований висновок комісії, що оформлюється у вигляді наказу;
- ознайомлення з рішенням комісії завідувача, педагогічного колективу та батьківської громадськості закладу дошкільної освіти.

Так, комісія, яка здійснює перевірку діяльності ЗДО, звертає увагу на:

- ділову документацію;
- умови, у яких навчаються та виховуються дошкільнята;
- стан розвитку дітей;

- ефективність організації роботи для творчого, професійного розвитку вихователів;
- стан приміщень, що знаходяться на території ЗДО;
- організацію розвивального навчально-виховного середовища;
- організацію харчування дітей;
- дієвість внутрішнього контролю [10].

Підсумовуючи зазначене, доцільно наголосити на тому, що механізм державного контролю включає в себе процеси, процедури, технології, взаємодії, що відбуваються під час проведення перевірки закладу дошкільної освіти і виражається у двох видах: зовнішній механізм (система, якій підпорядковуються нижчі системні органи) та внутрішній (моніторинг; громадське опитування тощо) [4, с. 110].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи викладене, відзначимо, що порушена проблема у вітчизняній теорії та практиці управління освітою є не достатньо вивченою. Поза увагою науковців залишається цілісна характеристика методичних та організаційних основ механізму здійснення ефективного контролю в галузі дошкільної освіти, що значно ускладнює сучасне наукове обґрунтування основних засад механізму державного контролю в управлінні ЗДО.

Водночас, встановлено, що існує чітко визначений механізм державного контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти. Окрім того, законодавством визначено терміни та строки його проведення, що також є важливим в організації діяльності як комісії, так і в самих ЗДО. Контроль буде ефективним лише тоді, коли уповноважені члени органів управління освітою при перевірці діяльності закладів дошкільної освіти чітко будуть дотримуватися правил, нормативних актів, законів, положень, алгоритму дій та принципів.

Серед перспектив подальшого дослідження даної проблеми виокремлюємо роботу з детального вивчення механізму забезпечення

ефективного контролю за діяльністю закладів дошкільної освіти в теорії та практиці управління освітою в країнах зарубіжжя.

Список використаної літератури:

1. Гладышев А. Г. Основы социального управления / А. Г. Гладышев, В. Н. Иванов, В. И. Патрушев. – М. : Высшая школа, 2001. – 271 с.
2. Кернична А. Є. Механізми державного управління екологічною складовою в інноваційному розвитку регіону (на прикладі Івано-Франківської області) : дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.02 / А. Є. Кернична. – Івано-Франківськ, 2014. – 227 с.
3. Клейнер Я. С. Механізми державного управління: підходи до визначення / Я. С. Клейнер // Соціальний менеджмент і управління інформаційними процесами. – 2007. – № 90. – С. 340.
4. Кобченко Л. С. Механізм державного управління загальною середньою освітою / Л. С. Кобченко // Економіка та держава. – 2009. – № 4. – С. 110.
5. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти / В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Кузнецов А. А. Якість управлінського контролю та облікової інформації: взаємодія та механізми забезпечення / А. А. Кузнецов, С. А. Кузнецова // Академічний огляд. – 2016. – № 1 (44). – С. 44–46.
7. Мармаза О. І. Контроль як функція управління : сутність, вимоги сучасності, тенденції оновлення / О. І. Мармаза // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – № 35. – С. 262
8. Набок М. С. Умови підвищення ефективності державного управління загальною середньою освітою регіону / М. С. Набок // Рідна школа. – 2013. – № 6. – С. 20.,
9. Панченко А. Г. Державний контроль в системі управління загальноосвітніми навчальними закладами : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : спец. 25.00.04 «міське самоврядування» / А. Г. Панченко. – Запоріжжя, 2010. – 23 с.
10. Про затвердження Порядку державної атестації дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів : Наказ № 67 від 30 січня 2015 року [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/305-2003-п>
11. Прохоренко О. Організаційні особливості механізмів державного контролю на сучасному етапі розвитку України / О. Прохоренко // Стратегія реформування системи державного управління на засадах демократичного врядування. – 2007. – № 31. – С. 225.

12. Халецький А. Механізм державного управління взаємодією влади із громадянським суспільством / А. Халецький // Розвиток взаємодії держави і громадянського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (12 грудня 2012 р., м. Київ). – 2013. – С. 311.

13. Швайка Л. А. Як оцінити роботу ДНЗ / Л. А. Швайка. – Харків : Основа, 2009. – 165 с.

Соловей Ю. А. Механизм обеспечения эффективного контроля как стратегии государственного управления учреждений дошкольного образования в Украине

Аннотация. Рассмотрено основные положения и утверждение ученых, которые стоят у истоков проблемы обеспечения эффективного системного процесса контролируемых действий за деятельностью учреждений дошкольного образования в Украине. Осуществлен анализ особенностей системы обеспечения механизма эффективного контроля в управлении учреждениями дошкольного образования. Установлено, что необходимым условием при осуществлении контролируемых функций выступает взаимодействие органов государственной власти с руководством учреждения дошкольного образования и общественностью. Проведенный теоретический анализ информативных источников позволил выяснить, что механизм контроля является системным процессом организации контролируемых действий, который выступает совокупностью последовательных шагов, что используется органами управления образованием для проведения эффективного государственного контроля за деятельностью учреждений дошкольного образования в Украине.

Определены, элементы, которые должен включать механизм государственного контроля в системе дошкольного образования (мотивация, организация, соблюдение правовых норм). Обоснован механизм эффективного контроля за деятельностью учреждений дошкольного образования.

Проанализированные литературные источники дали возможность установить, что законодательством определены сроки проведения государственного контроля за деятельностью учреждений дошкольного образования. Установлено, что механизм государственного контроля включает в себя процессы, процедуры, технологии, взаимодействия, происходящие во время проведения проверки заведения дошкольного образования и выражается в двух видах (внешний и внутренний). Выделены перечень вопросов, которые

актуальны при проверке заведения дошкольного образования. Установлено, что затронутая проблема в отечественной теории и практике управления образованием является недостаточно изученной. Выяснено, что вне поля зрения ученых остается целостная характеристика методических и организационных основ механизма осуществления эффективного контроля в области дошкольного образования, что значительно усложняет современное научное обоснование основных принципов механизма государственного контроля в управлении учреждениями дошкольного образования. Выявлено, что контроль будет эффективным только тогда, когда уполномоченные члены органов управления образованием при проверке деятельности учреждений дошкольного образования четко будут соблюдать правила, нормативные акты, законы, положения, алгоритм действия и принципы. На уровне перспектив дальнейшего исследования данной проблемы выделена работа по детальному изучению зарубежного опыта системы обеспечения механизма эффективного контроля за деятельностью учреждений дошкольного образования в теории и практике управления образованием.

Ключевые слова: контроль, контролируемые действия, деятельность, учреждение дошкольного образования, управления, механизм, процесс, система, образование, стратегия, государство.

Solovey Yu. O. Mechanism for provision efficient control as a policy strategy of state administration of preschool education in Ukraine

Abstract. The article deals with the main provisions and statements of scientists who are at the root of the problem of ensuring an effective systemic process of controlling activities on the activities of pre-school education institutions in Ukraine. The analysis of the peculiarities of the system of ensuring the mechanism of effective control in the management of pre-school establishments is carried out. It was established that the interaction between the state authorities and the leadership of the institution of preschool education and the public is the prerequisite for the implementation of control functions. The theoretical analysis of informative sources was conducted and it was determined that the control mechanism is a systemic process of the organization of controlling actions, which serves as a set of consistent steps used by the education authorities to conduct effective state control over the activities of pre-school education institutions in Ukraine.

It is determined, the elements which should include the mechanism of state control in the system of preschool education (motivation, organization, observance of legal norms). The mechanism of effective control over the activity of pre-school establishments is substantiated. Analyzed literary sources and established that the law defines terms and terms of state control over the activity of pre-school establishments.

It is revealed that the mechanism of state control includes processes, procedures, technologies, interactions that take place during the inspection of the institution of preschool education and is expressed in two types (external and internal). The list of issues that are relevant during the inspection of the institution of preschool education is singled out. It is established that the problem raised in the national theory and practice of education management is not sufficiently studied. It has been found out that scientists remain behind the attention of the integral characteristic of the methodological and organizational foundations of the mechanism of effective control in the field of preschool education, which greatly complicates the modern scientific substantiation of the basic principles of the mechanism of state control in the management of pre-school establishments. It has been found that control will be effective only when authorized members of the education management bodies, when checking the activities of pre-school establishments, will adhere to the rules, regulations, laws, regulations, algorithm of actions and principles. At the level of prospects for further study of this problem, a detailed study of the foreign experience of the system of ensuring the mechanism of effective control over the activity of pre-school establishments in the theory and practice of education management is singled out.

Key words: *control, control activities, activity, institution of preschool education, management, mechanism, process, system, education, strategy, state.*